

COVID-19 PANDEMİSİNDE KANSER HASTALARINDA TEDAVİ VE BAKIM YÖNETİMİ: SİSTEMATİK DERLEME

TREATMENT AND CARE MANAGEMENT IN CANCER PATIENTS DURING THE COVID-19 PANDEMIC: A SYSTEMATIC REVIEW

Zeyno BAYRAM¹, Gamze TEMİZ²

¹ İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Hastanesi Dahili Tıp Bilimleri-Medikal Onkoloji

² Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Hemşirelik Fakültesi

Zeyno Bayram <https://orcid.org/0000-0002-8515-0037>

Gamze Temiz <https://orcid.org/0000-0002-0681-0595>

Özet

Amaç: Bu çalışmada COVID-19 pandemi sürecinde kanser tedavisi ve bakım yönetimi” konusu ile ilgili yayınlanmış çalışmaların sistematik olarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Yöntem: Derleme için 1-30 Nisan 2020 tarihinde Covid-19, kanser ve kemoterapi anahtar kelimeleri kullanılarak PubMed, Medline, Google Akademik ve Cochrane veri tabanlarından makale taraması yapıldı. 366 adet makaleye ulaşıldı. Çalışmanın konusu ile ilgili araştırma sayısı 50 idi. Dahil edilme kriterlerine uyan 7 makale değerlendirmeye alındı. Verilerin elde edilmesinde makalelerin raporlama özelliklerini belirlemek için geliştirilmiş, 27 maddelik PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews) Bildirgesi Formu kullanıldı.

Bulgular: İncelenen çalışmalarda kanser tanılı hastalar Covid -19 pandemisinde genel popülasyona göre daha riskli olarak kabul edilmektedir. Özellikle ek hastalıklara sahip ve ileri yaştaki kanser hastalarında risk daha da artmakta ve Covid-19 enfeksiyonu bağlı pnömoni daha ciddi seyretmektedir. Pandemi döneminde riski arttıran diğer değişkenlerden kanser türü evresi ve antikanser tedavi alma durumları konusunda net veriler bulunmamakla birlikte bu değişkenlerin de riski arttırdığı düşünülmektedir.

Sonuç: Covid-19 pandemisinde kanser tanılı hastalar, riskli grup kabul edilmekle birlikte enfeksiyon geliştiğinde daha ciddi olaylar geliştirebilme ihtimalinin yüksek olması nedeniyle daha ayrıntılı ele alınması gereken gruptur. Bu nedenle kanser tanılı hastaların pandemi döneminde korunması, bulaş risklerinin azaltılması ve tedavi devamlılığının sağlanabilmesi açısından yeni politikaların oluşturulmasına ihtiyaç vardır.

Anahtar Kelimeler: Koronavirüs, kanser, hemşire, kemoterapi

Abstract

Aim: In this study, it is aimed to systematically evaluate the published studies on the subject of "cancer treatment and care management during the COVID-19 pandemic process.

Methods: For review, articles accessed using PubMed, Medline, Google Scholar and Cochrane databases in April 2020 were scanned. The screening was done using combinations of the keyword cancer, chemotherapy, Covid-19. 366 articles were found as a result of the search. The number of studies on the subject of the study was 50. 7 articles from the scanned publications meeting the study criteria were evaluated. The 27-item Preferred Reporting Items for Systematic Reviews Declaration Form, developed to determine the reporting characteristics of the articles, was used to obtain the data.

Results: In the studies examined, patients diagnosed with cancer are considered to be more risky in the Covid -19 pandemic compared to the general population. Especially in advanced cancer patients with additional diseases, the risk increases even more and pneumonia due to Covid-19 infection has a more serious. Although there are no clear data on cancer type stage and anticancer treatment among other variables that increase the risk during the pandemic period, these variables are also thought to increase the risk.

Conclusion: Although cancer patients are considered a risky group in the Covid-19 pandemic, they should be considered in more detail because the disease progresses more seriously. For this reason, new policies are needed to protect oncology patients during the pandemic period, to reduce the risk of transmission and to ensure the continuity of treatment.

Keywords: Cancer, chemotherapy, nurse, coronavirus

Yazışma Adresi/Address for Correspondence:

Gamze Temiz

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane (Haydarpaşa) Külliyesi Selimiye Mah. Tıbbiye Cad. No:38 34668 Üsküdar, İstanbul

Telefon/Phone: 0505 5726994 E-mail: gamzetemiz@gmail.com

Geliş tarihi/Received:30.04.2021 | Kabul tarihi/Accepted:29.05.2021

GİRİŞ

Çin'in Wuhan şehriden çıkıp tüm dünyaya yayılan, nedeni açıklanamayan pnömoni vakaları 2019 yılının son ayından itibaren gündemimizi meşgul etmektedir (1). İlk olarak ortaya çıkan pnömoni vakalarının incelenmesi sonucunda etiyolojik ajanın Koronavirüs ailesinin alt ailesinden SARS-CoV-2 olduğu saptanmıştır. SARS-CoV-2 zarflı, pozitif polariteli bir RNA virüs olarak bilinmektedir. Vakaların artması ve etkenin ortaya çıkmasının ardından Dünya Sağlık Örgütü, 11 Mart 2020'de dünyanın yeni bir pandemi ile karşı karşıya olduğunu bildirmiştir. Pandemi ilanı ile mart ayında ülkemizde ve dünyada birçok ülkede vaka sayıları hızla artmış ve dünyada etkilenen ülke sayısı 133'e çıkmıştır (2).

Vakaların giderek artmasının ardından yapılan çalışmalarda etkenin, insandan insana ve solunum sekresyonları ile yayıldığı ve inkübasyon süresinin 2-14 gün arasında olduğu bilinmektedir. Klinik semptomların varlığı, akciğer bulguları ve laboratuvar testleri tanı konma aşamasında sık kullanılan yöntemlerdendir (3). Klinik semptomların; ateş (%88), kuru öksürük (%68), yorgunluk (%38), dispne (%19), boğaz ağrısı (%14), miyalji (%15), baş ağrısı (%14) olduğu bilinmekle birlikte vakaların çoğunda semptomlar hafif görülmekte iken bazı vakalarda ise ağır seyredebilmektedir. Nadir de olsa solunum arresti, septik şok, organ yetmezlikleri,

özellikle ileri yaş, hipertansiyon, diyabet, kanser gibi kronik hastalığa sahip olan hastalarda daha ağır seyrettiği ve mortalite oranının %3,4 olduğu bilinmektedir (2,4).

Günümüzde kanser hastalığının daha ileri yaşta görülmesi, ileri yaştaki hasta grubunda ek hastalık olma ihtimalinin yüksekliği ve kemoterapi gibi immünoşüpresif tedavi almaları nedeniyle COVID-19 enfeksiyonu açısından kanser tanılı hastalar diğer hasta gruplarına oranla daha riskli olarak düşünülmektedir (5). İtalya'da yapılan bir çalışmada, kanser hastalarının koronavirüs insidansının ve mortalite oranlarının yüksek olduğu Mart 2020'de koronavirüs nedeniyle ölen hastaların %20'sinin kanser tanılı hastalar olduğu bildirilmiştir ve kanser hastalarında şiddetli COVID-19 hastalığı riskinin 3,5 kat daha fazla olduğu belirtilmektedir (6). Dünya Sağlık Örgütü'nün son verilerine göre Covid 19 ile enfekte kanser hastalarında mortalite oranı %7,6 olarak bildirilmektedir (7).

Kanser tanılı hastalar ile ilgili yapılan tüm çalışmalar pandemi döneminde kanserli hastalara özel önlemlerin alınması konusunda bir ihtiyacın doğmasına neden olmuştur (8). Kanser hastalarının pandemi döneminde korunmasında en önemli adımlardan biri hastanın etkenle karşılaşma olasılığını azaltmaktır. Sürekli tedavi ve takip gerektiren bir hastalık olması nedeniyle mümkün olduğunca hastaya özel

tedavi alternatifleri planlanmalı, fakat bu planlamada hasta yararı ön planda tutulmalıdır. Tedavi yararından ödün vermeden hastanın hastanede geçireceği süreyi kısaltmayı sağlayacak yeni tedavi şekilleri, miyelosüpresyon etkisi daha az olan ilaçların tercih edilmesi, semptom yönetimi konusunda online danışmanlık hizmetleri gibi alternatif yollar onkoloji ekibi tarafından düşünülmelidir (2). Tedavi planı aynı şekilde devam edecek hastalar için ise salgınla ilgili hasta ve ailesinin eğitimi ön planda tutulmalıdır. Bu eğitimlerde el hijyeni, sosyal izolasyon, hijyen uygulamaları gibi enfeksiyon kontrol önlemleri anlatılmalıdır (9). Kanser hastaları ile ilgili yapılacak tüm düzenlemelerde hasta yararı ve hastaya özel kararlar verilmesi en önemli amaç olmalıdır (10).

Bu çalışmada COVID-19 pandemi sürecinde kanser tedavisi ve bakım yönetimi” konusu ile ilgili yayınlanmış çalışmaların sistematik olarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın Tasarımı

Çalışma sistematik derleme olarak tasarlanmıştır. Covid-19 ile enfekte kanser tanılı hastalarla yapılan retrospektif kesitsel, retrospektif tanımlayıcı,

tanımlayıcı, meta analiz ve vaka çalışması incelenmiştir.

Araştırmada Kullanılan Veri Tabanları

Çalışma için 1-30 Nisan 2020 tarihinde PubMed, Medline, Google Akademik ve Cochrane veri tabanlarından kanser, kemoterapi ve Covid-19 anahtar kelimeleri kullanılarak makale taraması yapılmış ve 366 makaleye ulaşılmıştır. Araştırmacılar tarafından ulaşılan makaleler incelenmiştir. Çalışmanın konusu ile ilgili araştırma sayısı 50 idi. Dahil edilme kriterlerine uyan 7 makale değerlendirmeye alındı. Verilerin elde edilmesinde makalelerin raporlama özelliklerini belirlemek için geliştirilmiş, 27 maddelik PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews) Bildirgesi Formu kullanıldı.

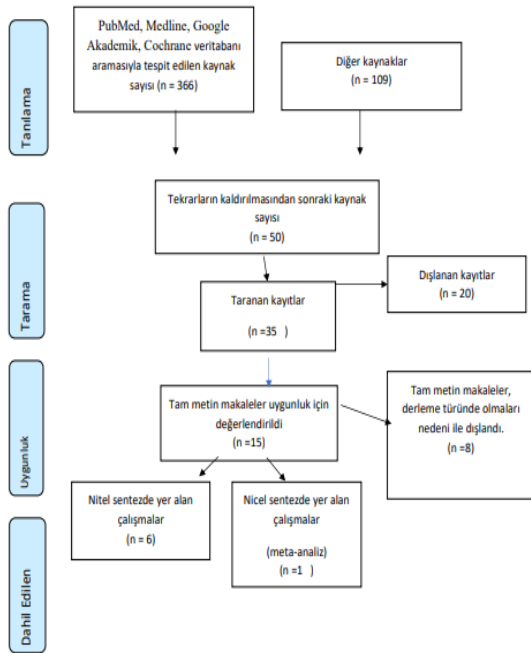
Araştırmaya Dahil Etme Kriterleri

Covid-19 enfeksiyonu tanısı almış kanser hastaları ile ilgili olması, Türkçe veya İngilizce yazılmış olması, Nisan 2020’ye kadar yayınlanmış olması, araştırma makalesi olması ve tam metnine ulaşılabilmesi olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

1-30 Nisan 2020 tarihine kadar yayınlanmış olan 366 çalışma incelenmiş ve araştırmanın amacına uygun olmayan çalışmalar dahil edilmemiştir. Elde edilen çalışmalar incelendiğinde konu ile ilgili araştırma sayısı 50 olarak belirlenmiştir. Elli kaynak içinden 35 kaynak incelenmiş ve 20 kaynak dışlanmıştır. Tam metne

ulaşılan 15 kaynak içinde derleme türündeki çalışmalar çıkarılmış ve konu ile ilgili araştırmalar içerisinde çalışmaya dahil edilme kriterlerini karşılayan 7 makale değerlendirmeye alındı (Şekil 1).

Şekil 1. PRISMA akış şeması

Tarama sonucunda ulaşılan makaleler araştırmacılar tarafından dahil edilme kriterleri göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir. Araştırmacılar değerlendirme sonuçlarını makale özet formuna işleyerek karşılaştırılmış ve konu ile uyumlu olanlar alınmıştır (Tablo 1). Makaleler değerlendirilirken araştırmacılar arasında fikir uyuşmazlığı yaşanmamıştır.

Veri Toplama Araçları

Verilerin elde edilmesinde makalelerin raporlama özelliklerini belirlemek için geliştirilmiş, 27 maddelik PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews) Bildirgesi Formu kullanılmıştır. Bu formda yer alan değerlendirme soruları sistematik derlemede olması gereken bölümlere göre sıralanmıştır: Başlık (madde 1), Özet (madde 2), Giriş (madde 3, 4), Yöntemler (madde 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15 ve 16), Sonuçlar (madde 17, 18, 19, 20, 21, 22 ve 23), Tartışma (madde 24, 25 ve 26) ve fonlama kaynakları (madde 27).

PRISMA Bildirgesi sistematik derlemelerin raporlama özelliklerini değerlendirmek amacıyla 1996 yılında uluslararası grup tarafından geliştirilmiş QUOROM (Quality of Reporting of Meta-Analysis) bildirgesinden güncellenmiş bir kılavuzdur (11). Kılavuz, kontrol listesi şeklindedir ve yanıt seçenekleri “Evet=1 puan”, “Hayır=0 puan” ve “uygulanamaz” şeklindedir. Araştırma kapsamına alınan makaleler araştırmacılar tarafından PRISMA Bildirgesi Formu kullanılarak, 0-27 puan arasında bağımsız olarak değerlendirildi.

Tablo 1. Değerlendirilen Araştırmaların Özellikleri

Sıra No	Makale Başlığı	Yıl/Ülke	Türü	Yayınlandığı Dergi	Makalenin Amacı	Örneklem	Ölçüm Araçları	Sonuçlar
1	Clinical characteristics of COVID-19-infected cancer patients: A retrospective case study in three hospitals within Wuhan, China	2020 Çin	Retrospektive vaka çalışması	Annals of oncology	Covid 19 ile enfekte olmuş 3 hastaneden 28 kanser hastasının klinik özelliklerini incelemek	28 kanser hastası	Tıbbi kayıtlar	Kanser hastalarında COVID 19 enfeksiyonundan kötüleşen durumlar ve kötü sonuçlar görülmektedir. Anti-tümör tedavisi gören kanser hastalarının COVID-19 enfeksiyonu için güçlü bir taramaya sahip olması ve immünoşüpresyona neden olan tedavilerden kaçınmaları veya COVID-19 ko-enfeksiyonu durumunda dozajlarının azaltılması tavsiye edilir.
2	Clinical characteristics and prognosis in cancer patients with COVID-19: A single center's retrospective study	2020 Çin	Retpektif tanımlayıcı çalışma	Journal of Infection	Covid 19 ile enfekte olmuş kanser hastalarının klinik özelliklerinin ve prognozların tanımlanması	37 kanser hastası	Tıbbi kayıtlar	Kanser hastaları covid 19 ile enfekte olma ihtimali açısından risklidir ve prognozları ciddi ve kritik hastalık eğilimindedir.
3	SARS-CoV-2 Transmission in Patients With Cancer at a Tertiary Care Hospital in Wuhan, China	2020 Çin	Retrospektif tanımlayıcı çalışma	Jama Oncology	Aralık 2019-Şubat 2020 arası Aynı merkezde kayıtlı Kanser hastalarının covid 19 ile enfekte olanlarının klinik özelliklerinin tanımlanması	1524 kanser hastası	Kanser kayıtları Covid 19 pnömoni kriterleri 5. basım	60 yaş ve üzeri NSCLC li hastalar 60 yaş ve altı hastalara göre daha riskli olarak saptanmıştır.
4	COVID-19 and Cancer: Lessons	2020 Usa	Meta analiz	Asco Pub	Kanser hastalarında covid19 prevalansı	11 makale	Random efekt model	Kök hücre ya da kemik iliği nakli olmuş hastalar ve aktif tedavi alan hastalar

	From a Pooled Meta-Analysis							covid 19 açısından yüksek risklidir.
5	The Epidemiological Characteristics of an Outbreak of 2019 Novel Coronavirus Diseases (COVID-19)	2020 Çin	Tanımlayıcı, kesitsel çalışma	CCDC Weekly	11 Şubat'a kadar olan bütün covid 19 hastalarının klinik özelliklerinin tanımlanması	44672covid 19 tanılı hasta	Tıbbi kayıtlar	Covid 19 ile enfekte hastaların %77,8 i 30-69 yaş aralığında ve büyük çoğunluğu wuhan şehri ile bağlantılı, 80 yaş ve üzerinde ölüm oranı diğer gruplara göre yüksek ve ölenlerin çoğu erkek hastalar olarak saptanmış.
6	Clinical features of COVID-19 in elderly patients: A comparison with young and middle-aged patients	2020 Çin	Retrospektif kesitsel çalışma	Journal of Infection	Covid 19 lu yaşlı hastaların klinik özelliklerinin tanımlanması ve genç ve orta yaş hastaların kıyaslanması	Ocak 15-Şubat 18 arasında covid 19 tanılı 56 hasta	Tıbbi kayıtlar	Yaşlı hastalarda mortalite genç ve orta yaş hastalara göre daha yüksek olarak saptanmıştır. Yaşlı hastalarda covid 19 diğer gruplara göre daha ciddi seyreder.
7	Characteristics and Outcomes of 21 Critically Ill Patients With COVID-19 in Washington State	2020 Usa	Tanımlayıcı çalışma	Jama Oncology	Covid 19 lu 21 kritik hastanın özellikleri ve sonuçlarının tanımlanması	Şubat 20-Mart 5 arası yoğun bakımda olan 21 kritik hasta	Tıbbi kayıtlar	ARDS görülme oranı yüksektir, yaş aralığı 43-92 arası ve çoğu erkek hastalardır.Hastaların çoğunun mekanik ventilasyon ihtiyacı vardır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Bu sistematik derleme makalelerin bilimsel ilkelere uyumunu değerlendirmek için PRISMA Bildirgesi kullanıldı. Bu değerlendirmeye göre makaleler (başlık, özet, giriş, yöntem, sonuç, tartışma ve fonlanma yönünden) puanlandı. Puanlama süreci iki yazar tarafından önce bağımsız sonra birlikte yapıldı. Her bir maddenin, değerlendirilen makaledeki bilgiyi karşılama durumu incelenerek tam uyumlu ise “1 puan”, uyumlu değilse “0 puan” olarak değerlendirildi. PRISMA Bildirgesinden alınan toplam puan 27’dir.

BULGULAR

Zhang ve arkadaşlarının (2020) yaptığı, Covid 19 ile enfekte olmuş 3 hastaneden 28 kanser hastasının klinik özelliklerini inceledikleri çalışmadır (12). 13 Ocak 2020 ve 26 Şubat 2020 tarihleri arasında COVID-19 enfeksiyonu tanısı konan, hastanede yatan ve daha önce solid kitle ile kanser teşhisi konan ve laboratuvarında doğrulanmış SARS-CoV-2 enfeksiyonu olan hastalar kaydedilmiştir. Klinik retrospektif veriler, demografik özellikler, klinik özellikler, laboratuvar bulguları ve toraks bilgisayarlı tomografi (BT) görüntüleri dahil olmak üzere tıbbi kayıtlardan bağımsız iki hekim tarafından incelenip elde edilmiştir.

Ma ve arkadaşlarının (2020) yaptığı, Covid 19 ile enfekte kanser hastalarının klinik

özelliklerinin ve prognozunu incelendiği tek merkezli bir çalışmadır (13). 1 Ocak-30 Mart 2020 arasında Wuhan’da bir üniversite hastanesinde Covid -19 ile enfekte olmuş 37 kanser tanılı hastanın tıbbi verileri ve Covid -19 enfeksiyon prognozu retrospektif olarak incelenmiştir.

Yu ve arkadaşlarının (2020) Wuhan Çin’de üçüncü basamak bir kanser hastanesinde SARS-COV-2 bulaşmış kanser hastalarının insidansını ve sonuçlarını tanımlamak için 30 Aralık 2019, 17 Şubat 2020 arasında 1524 kanser hastasının tıbbi kayıtları, demografik özellikleri, klinik özellikleri ve tedavi kayıtlarının retrospektif olarak incelenmesiyle yapılmış bir çalışmadır (14).

Desai ve arkadaşlarının (2020) yaptığı meta analiz çalışmasıdır (15). Bu çalışmada kanser tanılı hastalarda Covid -19 prevalansı incelenmiştir. Yapılan literatür taramasıyla elde edilen makaleler uygunluk kriterleri açısından incelenmiş ve toplamda 11 makale meta analiz çalışmasına alınmıştır.

Feng ve arkadaşlarının (2020) yaptığı kesitsel tanımlayıcı çalışmadır (16). Bu çalışmada 11 Şubat 2020 ye kadar Çin’in bulaşıcı hastalıklar bilgi sisteminden Covid -19 tanısı alan vakalar incelenmiştir. İncelemede hasta özellikleri, yaş ve cinsiyet dağılımları, vaka ölüm oranları, viral yayılımın jeozamansal analizi,

epidemiyolojik eğri yapısı ve alt grup analizleri yapılmıştır.

Liu ve arkadaşlarının (2020) yaptığı çalışmadır (1). Çalışma 15 Ocak 2020 ile 18 Şubat 2020 tarihleri arasında Hainan İl Halk hastanesinde yatan Covid 19 tanısı almış hastaların tıbbi kayıtlarının retrospektif incelendiği bir çalışmadır. Yine bu çalışmada genç ve orta yaşlı hastaların klinik özellikleri karşılaştırılmıştır.

Arentz ve arkadaşlarının (2020) yaptığı çalışmadır (17). Çalışmada Evergreen hastanesi yoğun bakım ünitesinde bulunan Covid -19 vakalarının özellikleri ve sonuçlarının diğer klinisyenleri bilgilendirmek amacıyla yapılmıştır. Çalışmaya Covid -19 tanısı konmuş 20 yoğun bakım yatağına sahip Evergreen hastanesine 20 Şubat 2020, 5 Mart 2020 arasında yatan 21 kritik hastanın tıbbi kayıtları incelenerek yapılmıştır.

TARTIŞMA

İncelenen araştırmalarda Covid-19 ile enfekte kanser hastalarında genel popülasyonla benzer klinik özellikler görülmekle birlikte dispne semptomu genel popülasyona ve diğer kanser vakalarına oranla akciğer kanseri tanılı hastalarda daha erken safhada ortaya çıkmaktadır (1,12-17). Bu nedenle akciğer kanseri tanılı hastalar Covid-19 pandemisinde mevcut hastalıklarının tedavi ve bakımlarının

devam ettirilmesi konusunda daha çok ilgi ve aciliyet gerektiren grup olarak tanımlanmıştır. Covid-19 ile enfekte olmuş kanser hastaları şiddetli klinik seyir ve yüksek mortalite oranına sahiptir. Özellikle hastanın on dört gün içinde antitümör tedavi öyküsü varlığında Covid-19 enfeksiyonuna bağlı ciddi klinik olayların ortaya çıkması ile anlamlı derecede ilişkili olduğu bulunmuştur. Betimsel analizlerde evre 4 kanserli hastaların %70'inde ciddi olaylar geliştiği saptanmış ve tek değişkenli analizlerde anlamlı ilişki bulunmasa da evre 4 kanserli hastaların Covid-19 enfeksiyonunda klinik seyri etkileyebileceği düşünülmüştür. Mevcut pandeminin kanser hastalarının savunmasızlığı desteklenmiştir (12).

Dispne semptomu belirtisi olan grupta Covid-19 enfeksiyonunun daha şiddetli/ciddi geliştiği, antikanser tedavisi alan hastaların diğer kanser hastalarıyla karşılaştırıldıklarında aralarında anlamlı bir fark saptanmadığı Ma ve arkadaşlarının (2020)'nin çalışmasında sırasıyla en çok kolorektal, akciğer ve meme kanserli hastalarda ciddi kritik olaylar geliştiği belirtilmektedir ve daha önceki çalışmalarda akciğer kanserli hastaların Covid 19 sonrası ciddi olaylar gelişme riski açısından daha kritik olduğunun belirtilmesi konusunda daha geniş örneklem grubu ve çok merkezli çalışmalarla desteklenmesi

gerektiği vurgulanmıştır. Altta yatan ek hastalıklara bakıldığında ek hastalıklarla ciddi/kritik durum gelişimi arasında anlamlı fark saptanmadığı belirtilmiştir (13).

Kanser hastalarının Covid -19 açısından daha riskli olduğunu savunan bir diğer çalışmada ise tam ilişki gösterilemese de 60 yaş üzerinin ve küçük hücreli dışı akciğer kanseri (KHDAK) tanılı hastaların Covid-19 açısından daha riskli bir grup olduğu ve hastaneye kabul ve tekrarlanan hastane ziyaretlerinin kanser tanılı hastalar için potansiyel risk faktörü olduğu vurgulanmıştır. Tedavi gereksinimi olan kanser hastaları için uygun izolasyon önlemlerini uygulamanın Covid-19 enfeksiyonu riskini azaltmak için uygulanması gerektiği belirtilmiştir (14).

Kanser tanılı hastaların özellikle kemik iliği ve kök hücre nakli olmuş hematolojik malignitesi olan hastaların ve aktif tedavi alan hastaların yüksek riskli olduğu göz önünde bulundurarak birçok büyük kanser merkezlerinin bu hastaların riskini azaltmak için hastalar ve çalışan personel için önleyici politikalar uygulamaları gerektiği belirtilmektedir (15).

Covid- 19 enfeksiyonu ile ilgili ölüm oranları incelendiğinde 80 yaş ve üzerindeki hastaların diğer yaş gruplarına göre ölüm oranlarının ve erkeklerin kadın hastalara oranla riskli oldukları belirtilmiştir. Diğer risk faktörü olarak

komorbid hastalığa sahip olmak özellikle sırasıyla kardiyovasküler hastalıklar, diyabet, kronik solunum yolu hastalıkları, hipertansiyon ve kanser tanısı ölüm oranlarını arttıran faktörler olarak belirtilmiştir (16).

Liu ve arkadaşlarının (2020) çalışmasında ileri yaş ve genç-orta yaş ölüm oranları arasında anlamlı fark bulunmamasına rağmen yaşlı hastalarda ciddi pnömoni gelişme riski genç-orta yaş grubu hastalara göre daha yüksek saptanmıştır. Bu çalışmada erkeklerin kadınlara oranla Covid-19 yakalanma riski yüksek bulunmuştur (1).

Arentz ve arkadaşlarının (2020) yaptığı çalışmada ise yoğun bakımda tedavi gören hastaların büyük çoğunluğunun ek hastalıklarının olduğu ve bu hastalıkların sırasıyla, kronik böbrek yetmezliği, konjestif kalp yetmezliği, kronik obstrüktif akciğer hastalığı, diyabet, uyku apnesi ve immünoşüpresyon olduğu belirtilmiştir (17).

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılığı, Nisan 2020'de Covid-19 ve kanser hastaları ile yapılan çalışmaların sınırlı olması ve sadece İngilizce ve Türkçe çalışmaların taranmış olmasıdır.

SONUÇ

Covid-19 pandemisinde kanser hastalarında tedavi ve bakım yönetiminin araştırıldığı bu çalışmada incelenen makaleler ışığında kanser tanılı hastaların pandemi açısından özel ve riskli bir grup olduğu kabul edilmektedir. İlerleyen yaşlarda kanser vakalarının artması ve yine yaşa bağlı ek hastalıklara sahip olma gibi risk faktörlerini arttıran etkenler nedeniyle pandemi sürecinde kanser hastalarının korunma ve tedavi devamlılığına yönelik multidisipliner ekip çalışması ile yeni standartlar geliştirilmesine ihtiyaç olduğu gözlenmektedir. Bu standartların oluşturulması açısından kanser hastalarındaki kanser türü, evresi, anti-kanser tedavi alma durumları gibi değişkenlerin açıkça tanımlandığı çok merkezli geniş örneklemlerli çalışmalara ihtiyaç olduğu aşikardır.

Bu pandemi dönemi bizlere iletişim araçlarındaki gelişmeler ışığında hastaneye gitmeyi gerektirmeyecek işlemler ve danışmanlıklar için hasta ve sağlık profesyonelleri arasında yeni iletişim araçlarının oluşturulması ihtiyacını düşündürmektedir.

KAYNAKLAR

1. Lui K, Chen Y, Lin R, Han Y. Clinical Features Of COVID-19 in Elderly Patients: A Comparison With Young

and Middle-aged Patients. *Journal of Infection*. 2020;15,30.

doi.org/10.1016/j.jinf.2020.03.005

2. Buruk K, Özlü T. Yeni Koronavirüs: SARS-CoV-2. *Mucosa*.2020;3:1-4. doi:10.33204/mucosa706906

3. Wang L, Wang Y, Ye D, Lui Q. A Review of 2019 Novel COVID-19 Based on Current Evidence, *International Journal of Antimicrobial Agents*. 2020.

doi.org/10.1016/j.ijentimicag.2020.105948

4. Rodriguez- Morales AJ, Cardona-Ospira JA, Gutierrez-Ocampo E, Villamizar-Pena R, Hulguin- Rivera Y, Escalero-Antezara JP, ...Sah R. Clinical Laboratory and Imaging Features Of COVID-19: A Systematic Review and Meta Analysis. *Travel Medicine and Infectious Disease*. 2020. doi.org/10.1016/j.tmaid.2020.101623

5. Shanker A, Saini D, Roy S. Cancer Care Delivery Challenges Amidst Coronavirus Disease-19 Outbreak: Specific Precautions for Cancer Patients and Cancer Care Providers to Prevent Spread. *Asian Pasific Journal of Cancer Prevention*.2020;21;569-573. doi:10.31557/ap.jcp.2020.21.3.569

6. Remuzzi A, Remuzzi G. Covid-19 and Italy: What Next? *Lanset*. 2020;395:1225-1228.

- [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)6736(20))
7. Ganatra S, Hammond SP, Nohria A. The Novel Coronavirus Disease COVID 19: Threat for Patient With Cardiovascular Disease and Cancer. *JACC Cardiooncology*. 2020. doi.org/10.1016/j.jacc.2020.03.001
 8. Yang G, Zhang H, Yang Y. Challenges and Countermeasures of Integrative Cancer Therapy in The Epidemic of COVID-19. *Integrative Cancer Theraphy*.2020;19:1-2. doi:10.1177/1534735420972811
 9. Al-Shamsi H, Alhazam O, Alhurairi W, Coomes EA, Chemaly RF, Almuhanna M, ...Grothey A. A Practical Approach to The Management of Cancer Patients During The Novel Coronavirus Disease 2019 Pandemic: An International Colloborative Group. *The Oncologist*. 2020;25,1-10. doi.org/10.1634/theoncologist.2020-0213
 10. Cannizaro R, Puglisi F. Covid-19 and Cancer Patients Choosing Wisely is The Key. *Digestive and Liver Disease Journal*. 2020. doi.org/10.1016/j.dld.2020.03.30
 11. Moher D, Liberati A, Tetzlaff J, Altman DG, & the PRISMA Group. Reprint—preferred reporting items for systematic reviews and metaanalyses: The PRISMA Statement. *Physical Therapy*. 2009;89(9), 873-880.
 12. Zhang L, Zhu F, Xie L, Wang C, Wang L, Chen R, ...Zhou M. Clinical Characteristics of COVID-19 Infected Cancer Patients: A Retrospective Case Study in Three Hospitals Within Wuhan, China. 2020. doi.org/10.1016/j.annonc.2020.03.296
 13. Ma J, Yin J, Qion Y, Wu Y. Clinical Characteristic and Prognosis in Cancer Patients With COVID-19: A Single Center's Retrospective Study. *Journal of Infection*. 2020;9:45. doi.org/10.1016/j.inf.2020.04.006
 14. Yu J, Ouyang W, Chua MLK, Xie C. SARS-CoV-2 Transmission in Patients With Cancer at A Tertiary Care Hospital in Wuhan China, *Jama Oncology*. 2020. doi.org/10.1101/jamaoncol.2020.0980.
 15. Desai A, Sachdeva S, Parekin T, Desai R. Covid-19 and Cancer: Lessons From Pooled Meta-Analysis. *Ascopubs*. 2020. doi.org/10.1200/GO.20.00097
 16. Feng Z, Li Q, Zhang Y, Wu Z, Dang X, Ma H, ... McGoogan JM. The Epidemiological Characteristic of an Outbreak of 2019 Novel Coronavirus Diseases, *CCDC Weekly*. 2020;2(8);113-122.
 17. Arentz M, Yim E, Klaff L, Lokhandwala S, Riedo FX, Chang M,

Lee M. Characteristic and Outcomes of
21 Critically Ill Patients With Covid-19

in Washington State. *Jama Oncology*.
2020. doi.10.1001/jama.2020.4326